

УДК 94(38)

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2021.149.6>

К. Кумінова, асп.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5506-8254>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ОБРАЗ ВАРВАРА У "ЖИТТЄПИСАХ ФІЛОСОФІВ" ДІОГЕНА ЛАЕРЦІЯ

Авторка проаналізувала образ варвара в "Життєписах філософів" Діогена Лаерція (III ст. н.е.). Було систематизовано історіографію з теми уявлення про "свого" та "чужого" в Давній Греції та Римі. Зазначено основні семантичні традиції використання терміна "варвар" в античній літературі: людина, яка говорить незрозумілою мовою або перебуває на нижчому етапі культурного розвитку. Досліджено поєднання цих семантичних традицій у "Життєписах філософів". Особлива увага приділена біографіям філософів з варварським корінням: Фалеса, Піттака, Анахарсіса, Аркесілая, Клітомаха, Ерілла, Меніппа та Антисфена. Зроблено висновок, що для Діогена Лаерція згадані філософи не є прикладом ідеалізації варварів. Знання мови та прийняття еллінської культури робило їх частиною античної цивілізації. У "Життєписах філософів" зустрічається використання образу "чужого" у негативному контексті, але Діоген Лаерцій також висловлює думку про рівність різних народів.

Ця стаття демонструє, що вивчення образу "чужого" має науковий потенціал. Необхідно вивчити зображення образу варвара у працях сучасників Діогена Лаерція, щоб зробити загальну характеристику цієї проблеми в античній літературі III ст.

Ключові слова: Діоген Лаерцій, образ варвара, "свій" та "чужий", семантична традиція, антична література.

Дослідження протиставлення "свій" vs "чужий" у Давній Греції та Римі не втрачає своєї актуальності до сьогодні, оскільки у суспільстві існує багато стереотипів щодо представників інших народів. Тема сприйняття "чужого" є популярною в сучасній європейській та вітчизняній історіографії. Вивчення досвіду попередніх століть має допомогти розв'язати цю проблему.

Антикознавчі студії з цієї теми можна поділити на декілька груп залежно від хронології, яку розглядають дослідники. Першу складають роботи, які вивчають появу терміна "варвар" і традиції його використання у період Архаїки, Класики та Еллінізму. До цієї групи можна віднести праці Ж. де Ромілілі, О. Синіцина, К. Власопулоса, Л. Маринович та ін. Друга група – вивчення образу варвара в контексті полеміки між християнами та язичниками в останні роки існування Західної Римської імперії (М. Дюбюссон тощо). Можна помітити, що проблема сприйняття "чужого" в II-III ст. н. е. в історіографії згадується лише побіжно, в контексті попередніх або наступних періодів. Тому наша розвідка буде присвячена одному з авторів II-III ст. – Діогену Лаерцію, автору роботи з історії давньогрецької філософії.

Мета цієї статті – дослідити образ варвара у "Життєписах філософів" Діогена Лаерція (кін. II-поч. III ст.). Завдання статті: проаналізувати всі згадки про "чужого" у "Життєписах філософів", визначити, що слугувало "маркером" для позначення варварства та скільки семантичних традицій використання цього терміна можна помітити у Діогена Лаерція.

Грунтовне німецькомовне видання "Lexikon der Antike" наводить два визначення поняття "варвар". Перше – в Давній Греції так називали людей, мова яких була незрозумілою для еллінів. Під таке визначення потрапляли єгиптяни, перси тощо. Друге – в добу Еллінізму поняття "варвар" характеризувало людину, яка опинилася за межами впливу античної цивілізації і перебувала на нижчому рівні розвитку. Звичайно, даний поділ є умовним, і після завершення походів Александра Македонського перше визначення не зникає повністю. Вже у роки полеміки між християнами та язичниками з'явилася третя традиція використання цього терміна для позначення своїх опонентів. Сучасні дослідники постійно вносять уточнення до запропонованої ще наприкінці XIX ст. системи диференціації.

Антикознавці сходяться на думці, що першопочатково "варвар" – це просто людина, яка говорить незрозумілою мовою. Це визначення ми умовно називаємо першою семантичною традицією використання цього терміна. В добу Архаїки, коли в джерелах вперше з'яв-

ляється таке визначення, воно немає негативного контексту [11, с. 449; 7, с. 7; 15, с. 283]. Тоді мова була важливим вказівником походження іноземця, і навіть елліна, адже давньогрецька мала декілька діалектів [14, с. 1]. Французький дослідник М. Дюбюссон пішов далі у своїх інтерпретаціях. Він звернув увагу на багатозначність давньогрецького слова "λόγος", що означало і слово, і мову, і знання, і початок. На думку антикознавця, така багатозначність ілюструє світоглядне уявлення еллінів про те, що людина, яка говорить незрозумілою мовою, – мислить абсурдно, або взагалі не може думати [12, с. 4].

Думки антикознавців стосовно появи другої семантичної традиції, коли "варварство" почало означати відсталість від культурного розвитку Еллади, розходяться. Частина дослідників вважає, що уявлення про нижчий статус варвара, порівнюючи з елліном, сформувався ще в архаїчний період [8, с. 195]. Інша група зауважує, що нові конотації у протиставленні "варвар" vs "еллін" з'явилися під час греко-перських воєн. Саме після цих подій давньогрецьким авторам було важливо обґрунтувати ідею про свої переваги над ворогами [15, с. 283; 12, с. 5; 16, с. 60]. У цей період основою ідентичності елліна стало громадянство [2, с. 55-63]. Прийняття полісних цінностей – це запорука того, що ти "свій", питання крові не було важливим [10, с. 515-517].

В історіографії виділяють дві основні тенденції, які існували в античності у ставленні до варварства, як до чогось нижчого за рівнем розвитку. Перша – ідеалізація народів, які не зіпсовані вадами цивілізації, так звана концепція примітивізму. Друга – трафаретне зображення варварів, як жорстоких дикунів та п'яниць, які нехтують культурою та мистецтвом [3, с. 7]. Російський дослідник В. Козулін поділив першу концепцію на дві течії: "м'яку" та "жорстку". "М'який" примітивізм характерний при описі міфологічних народів, які наділяються надзвичайними якостями. Серед прикладів слід навести гіперборейців, абіїв тощо. "Жорсткий" – це коли ідеалізований образ благородного дикуна накладався на реальний народ: скіфи, сармати тощо [3, с. 8].

Третя семантична традиція використання терміна "варвар" характерна для періоду полеміки християнських та язичницьких авторів, коли вони "сварять" один одного цим словом [12, с. 11].

"Життєписи філософів" Діогена Лаерція – це трактат з історії античної філософії. Серед вчених немає єдиної думки щодо походження автора, першої назви його роботи та років життя. Точна назва, яку дав Діоген Лаерцій своїй праці, написаній давньогрецькою мовою, –

невідомо. Так, у Стефана Візантійського вона зустрічається під заголовком "Історія філософа", у Євстафія – "Життєпис софістів", в паризькому рукописі 1759 р. – "Діогена Лаерція життєписи та думки тих, хто прославився в філософії, і у короткому описі огляд усіх учень". Найчастіше рукописи його праць закінчуються таким формулюванням – "Лаерція Діогена збірка життєписів філософів та їх учень у 10 книгах". Ми для зручності використовуємо назву "Життєписи філософів". Точні роки створення роботи невідомі. Останній філософ, якого він згадує – Сатурнін Кіфен, який був учнем Секста Емпірика (жив близько 200 р.). Діоген нічого не згадував про неоплатоніків. Засновник цієї школи, Плотін, жив у 204-270 рр., а лекції почав записувати приблизно з 250 р. З цих тверджень, О. Лосев датує роки діяльності Діогена першою половиною III ст. [6, с. 5-6]. Можливо саме тому робота була написана давньогрецькою, адже III ст. – це період розквіту "нової софістики".

"Життєписи філософів" Діогена Лаерція поділені по школах на десять книг. Основний матеріал – це анекдоти та курйозні історії з особистого життя мудреців. Можливо, така тематика була цікава замовнику. За свідченнями самого автора у третій книзі "Життєписів філософів" – замовником була заможна жінка [Diog. Laert., III, 47]. Джерелами Діогена Лаерція були, в першу чергу, компендіуми. Ця праця не була унікальною, адже в роки античності існувало багато подібних творів, що були зібранням матеріалу з певної теми [1, с. 280].

На самому початку "Життєписів філософів" автор висловлює скептичну думку щодо "варварського" походження філософії. Спочатку Діоген запевняє, що все у світі створено еллінами і бере початок з Еллади [Diog. Laert., I, 3]. Автор стверджує, що слово "філософія" чуже іншим народам [Diog. Laert., I, 4]. В цих рядках, які викладаються один за одним, добре помітно, що Діоген Лаерцій послуговується двома першими семантичними традиціями. З одного боку, для автора характерний елліноцентризм. З другого, вододілом "свого" і "чужого" визначається мова.

Діоген Лаерцій наводить біографії вісімдесяти двох філософів (до цього списку ми не включили учнів, які згадуються в тексті, але не виводяться окремо). Серед цих філософів є вісім, які не були етнічними еллінами, або мали одного з батьків не грецького походження.

У першій книзі "Життєписів філософів" йдеться про "сімох мудреців". Як відомо, даний список не був сталим. Античний світ знав близько двадцяти претендентів на це звання. Серед них троє мали варварське коріння. Фалес – родом з Фінікії [Diog. Laert., I, 22]. Піттак [Diog. Laert., I, 74] і Анахарсіс [Diog. Laert., I, 101] мали матерів-еллінок, але батьки їх були фракійцем і скіфом відповідно. Розглянемо біографію можливого з цих мудреців окремо.

Фалес. Діоген Лаерцій пропонує декілька версій походження мудреця. За першою – фінікійське коріння. За другою версією, Фалес був корінним жителем Мілету [Diog. Laert., I, 22]. З біографії філософа хочеться виділити один фрагмент. Діоген Лаерцій приписує першому мудрецю вислів про те, що він пишається трьома речами: "По-перше, тим, що він людина, а не тварина. По-друге, тим, що він чоловік, а не жінка. По-третє, що він еллін, а не варвар" (курсив наш – К.К.) [Diog. Laert., I, 33]. Такий бінарний світогляд можна спостерігати в інших культурах: Єгипет, Китай тощо, але в Елладі була своя особливість. Унікальність світоглядної системи Давньої Греції, на думку французького дослідника М. Дюбюссона, полягала в тому, що термін "варвар" для позначення "чужого" виникає раніше за визначення "еллін" [12, с. 2-3]. Звичайно, до сьогодні дискусія

антикознавців стосовно появи цих термінів нагадує суперечку, що було першим: курка чи яйце, але ми погоджуємося з думкою Л. Маринович, що поява слова "варвар" є свідченням самосвідомості греків [7, с. 10]. Відзначимо, що у Діогена Лаерція не викликає ніякого дисонансу твердження про фінікійське походження Фалеса і його елліноство.

Піттак. В біографії цього мудреця Діоген Лаерцій пише, що, зі слів Дурида, його батько був фракійцем [Diog. Laert., I, 74]. Більше ніяких цитат, які могли б бути цікавими в контексті вивчення образу "чужого", автор не наводить.

Анахарсіс Скіфський. Ця постать має особливе місце в античній культурі. В Елладі були приклади, коли поставав образ ідеального чужинця, який буде невідомим чи забутим у себе на батьківщині [16, с. 57]. Саме тому доречно говорити про "феномен Анахарсіса" – образ, який міг виникнути лише в Елладі [9, с. 13]. Ми не будемо зупинятися на цій проблемі детально. Значимо лише, що існує дві думки стосовно його популярності в античності. Перша – звернення до образу мудреця Анахарсіса і його батьківщини Скіфії почалося з часів Ефора (IV ст. до Р. Х.) Це було наслідком кризи після Пелопонеської війни, коли виснажене війною суспільство шукало утопічного порядку десь поза Елладю [4, с. 44-45]. Друга – прославляння скіфського філософа почалося ще в епоху архаїки. На думку Я. Кіндстранда, Ефор почав ідеалізувати скіфську державу за простоту і стриманість, а для підтвердження своєї правоти – використав вже добре відомий і популярний серед еллінів образ Анахарсіса [13, с. 59]. Документально підтвердити останню гіпотезу неможливо, адже ми не маємо жодної згадки про Анахарсіса у лакуні між Геродотом та Ефором (до речі, його роботи збереглися лише в фрагментах інших авторів).

Діоген Лаерцій говорить, що Анахарсіс був сином Гнура та братом Кадуїда, скіфського царя. По матері він був елліном, тому і володів двома мовами та писав вірші про звичаї обох народів (автор згадує 800 строк). Саме завдяки красномовству цього мудреця з'явився вислів "говорити, як скіф". Прибувши до Афін, щоб стати другом і гостем Солона, він пробув там деякий час, а потім повернувся на батьківщину. В Скіфії Анахарсіс загинув від рук свого брата за зраду скіфським звичаям. Автор "Життєпису філософів" навіть навів нам "останні слова" мудреця: "Розум беріг мене на чужині, але згубив на батьківщині" [Diog. Laert., I, 100-102].

Діоген робить акцент на знанні мов Анахарсісом. На нашу думку, це твердження автор вводить спеціально для того, щоб продемонструвати читачам, що скіфський мудрець "свій", тобто долучений до еллінського світу через знання мови.

Після короткого біографічного нариса, Діоген подає цікаві анекдоти про Анахарсіса та його дотепні вислови. У нашій статті звернемося до деяких із них, які відповідають темі нашого дослідження.

Анахарсіс постав як приклад стриманості та міри в усьому, тому в його біографіях часто знаходимо поради, як треба правильно жити. Так, щоб не стати п'яницею, він радив завжди мати негативний приклад перед очима [Diog. Laert., I, 104]. В античності існував стереотип стосовно відсутності культури пиття у варварських народів. У Стародавній Греції вважали, що пити нерозбавлене вино – варварський звичай. В Елладі навіть існувала приказка "пити по-скіфськи", тобто без міри, до божевілля. Французький історик Ф. Ліссарраг зауважив, що під терміном "вино" давні греки і ми маємо на увазі різні напої. Для елліна – це вже розбавлений водою продукт, а не чистий. Дослідник, для прикладу, згадує

розповідь Геродота про спартанського царя Клеомена, який після випитого чистого вина у компанії скіфських послів збожеволів [5, с. 15-17]. Далі Анахарсіс, навпаки, захищає скіфів. На питання, чи є у нього на батьківщині флейти, мудрець каже, що немає навіть винограду [Diog. Laert., I, 104]. Тобто, Анахарсіс у Діогена Лаерція засуджує гру на флейті, як один із наслідків надмірного вживання вина. Знову помічаємо, як у "Життєписах філософів" поєднуються два протилежні твердження про скіфів: пияцтво та стриманість. Ілюстративним є приклад схожої дихотомії образу Анахарсіса у "Строкатих історіях" Клавдія Еліана (автор III ст. н.е.). З одного боку, філософ зі Скіфії виступає в ролі безгрішного мудреця, який відправився на чужину [Claudius Aelianus Var. Hist., V, 7]. З другого, варвар, який п'є без міри [Claudius Aelianus Var. Hist., II, 41].

Діоген Лаерцій розповідає, що один молодий афінянин насміхався з мудреця, вказуючи на його скіфське походження. На це пихатий юнак отримав відповідь, що для Анахарсіса сором – його батьківщина, а він (тобто юнак) – сором своєї. [Diog. Laert., I, 105]. Сенс останнього пасажу є цілком зрозумілий. Автор цього вислову (на жаль, тут Діоген Лаерцій не вказує на джерело інформації) озвучує досить гуманістичну думку, що гарна людина може народитися будь-де, навіть у такій дикій і віддаленій Скіфії. Враховуючи вищезгаданий вислів про біполярність світогляду еллінів, цей пасаж є цінним для нас. Далі ми ще будемо зустрічати подібні сюжети, тому для зручності назвемо їх умовно "гуманістичними".

Ще п'ятьох філософів, які не є чистокровними еллінами, Діоген Лаерцій просто записує до числа філософів у наступних дев'яти книгах: Клітомах і Ерілл родом з Карфагену, фінікійці Меніпп, Антисфен (мати фракіянка) і Аркесілай (за однією з версій, його батька звали Скіф).

Клітомах Карфагенський, який спочатку звався Гаструбалом, почав цікавитися філософією ще на батьківщині. Потім він прибув до Афін, де почав слухати Карнеада. Останній помітив старанного учня і запропонував йому вивчати еллінську мову і навіть сам займався з ним цим предметом. Пізніше Клітомах став одним із найуспішніших послідовників Карнеада і написав 400 праць з філософії [Diog. Laert., IV, 67]. Цей сюжет схожий до того, де Діоген Лаерцій говорить про мати-еллінку Анахарсіса і його знання давньогрецької. Для Клітомаха вивчення еллінської мови було своєрідною ініціацією. Помітний чіткий причинно-наслідковий зв'язок між вивченням давньогрецької і визнанням карфагенянина великим філософом, залученням його до еллінської культури.

Біографія земляка Клітомаха – **Ерілла Карфагенянина** не має таких подробиць. У ній більшу увагу приділено темам філософських досліджень. Лише з побіжних згадок про те, як Зенон намагався відігнати залищальників від юного Ерілла, ми можемо припускати, що він відправився в пошуках знань до Еллади у молодому віці [Diog. Laert., VII, 165-166].

Меніпп, родом з Фінікії, також удостоївся звання філософа. Хоча його життя не можна назвати легким: за твердженням Ахаїка він був рабом, а Діокл наводить ім'я його господаря – Батон, родом із Понту [Diog. Laert., VI, 99].

У **Антисфен** була мати-фракіянка, а батько – афінянин. Через своє походження він вислуховував дотепи на свою адресу. Сократ, захищаючи його, сказав, що не у всіх чистокровних афінян народжуються такі доблесні сини [Diog. Laert., VI, 1]. У цьому виступі знову помічаємо "гуманістичну" думку, яка вже наводилась у біографії Анахарсіса – будь-де може народитися добрий муж. Антисфен теж висміював тих, хто хвалився чистотою

своєї крові, порівнюючи їх з равликами. Філософ казав, що навіть Мати Богів (Кібелла) фрїгіянка [Diog. Laert., VI, 1]. Це божество з Малої Азії, культ якої прийшов звідти до Греції. Її вважають своєрідним переосмисленням нового на еллінській основі: поєднання образів давньогрецької Геї та фрїгіяської Матері Богів. Як влучно висловився грецький дослідник К. Влассопулос: "ідея, як кредит" [16, с. 73-77].

Аркесілай (за однією з версій, його батька звали Скіф) [Diog. Laert., IV, 28]. З цього життєпису нам хочеться виділити один сюжет. Діоген Лаерцій, посилаючись на Герміппа, розповідає, що філософ помер у сімдесят п'ять років від того, що випив забагато вина і зійшов з розуму [Diog. Laert., IV, 45]. Ми припускаємо, що поява такого пасажу була пов'язана з можливим скіфським походженням Аркесілая і слугує прикладом стереотипного уявлення еллінів щодо представників інших народів.

Завершивши ознайомлення з біографіями філософів варварського походження, звернемо увагу на пасаж, який є цікавим для теми нашого дослідження. Діоген описав, як один чоловік скаржився філософу Анаксагору на те, що помре на чужині. На це філософ відповів, що спуск в Аїд усюди однаковий [Diog. Laert., II, 11]. Цей вислів ми відносимо до групи, яку умовно називаємо "гуманістичною".

Отже, проаналізувавши усі згадки про "чужого" в "Життєписах філософів", можна зробити наступні висновки.

У Діогена Лаерція помітне поєднання декількох традицій використання терміна "варвар".

У "Життєписах філософів" наявний чіткий поділ світу за мовною ознакою на "своїх" та "чужих". Користуючись такою семантикою, Діоген Лаерцій зарахував до списку варварів єгиптян, персів та представників інших народів, які шанувались в античні часи. Для першого визначення поняття "варвар", яке зустрічається у "Життєписах філософів", відсутній будь-який негативний зміст. Навпаки, у Діогена Лаерція багато філософів відправляються на Схід, щоб поговорити з місцевими мудрецькими. У біографіях філософів негрецького походження ми можемо помітити, що Діоген Лаерцій підкреслює факт знання ними давньогрецької мови. Наприклад, згадка про те, що Анахарсіс Скіфський знав дві мови завдяки матері, а Клітомах Карфагенський зміг серйозно займатися наукою лише після вивчення давньогрецької граматики. Для автора знання мови – це гарантія приналежності до античної культури та цивілізації.

Паралельно з першою традицією існує й інша – розуміння варвара як нижчого за рівнем розвитку культури. Для античної думки існувало декілька інтерпретацій такого ставлення до інших. З одного боку, ідеалізація примітивного і не зіпсованого вадами цивілізації життя. З другого, карикатурне уявлення про варвара, як приклад розбещеності та дикості. Відразу зазначимо, що перша інтерпретація представлена лише в одному фрагменті у Діогена Лаерція. В основному, варвар згадується у "Життєписах філософів" як образ чогось гіршого, негативний приклад.

Третя семантична традиція використання терміна "варвар", у контексті полеміки християн і язичників, у Діогена Лаерція відсутня.

Ми вважаємо за необхідне виділити ще одну тенденцію, яка простежується у "Життєписах філософів". У тексті статті ми умовно назвали її "гуманістичною", адже в ній присутній посил про рівнозначність народів. Це три фрагменти, розкидані по десятих книгах Діогена Лаерція. Вони присутні у біографіях Анахарсіса, Антисфена та Анаксагора. У двох перших випадках йдеться про те, що, незалежно від місця народження, з

людини може вийти добрий муж. Це були репліки на захист філософів, які мали скіфське та фракійське коріння. Діоген Лаерцій також підкреслює, що і серед еллінів можуть з'явитися люди недостойні та нижчі (варвари). У біографії Анаксагора автор наводить цитату, що стверджує про рівність шляху в Аїд з усіх країв. На нашу думку, останній сегмент згадок про "чужого" у Діогена Лаерція є найцікавішим.

У попередніх дослідженнях ми показали, що звернення до образів благородних варварів часто пов'язане з кризовими явищами у суспільстві. Особливо актуально це було для Римської імперії у II-III ст. [4, с. 44-45]. Та у Діогена Лаерція відсутня ідеалізація примітивних народів. Філософи з варварським корінням сприймаються автором як "свої" через їх прийняття еллінської моделі культури, а не як приклади утопічних уявлень про "чужого". Взагалі, з потоку тексту "Життєпису філософів" важко виявити його особисте ставлення до тієї чи іншої проблеми. Це пов'язано з комплікативним характером створення роботи, коли автор просто зводив до купи усю інформацію, яку зміг зібрати з того чи іншого питання. З усього вище зазначеного виникає питання, чи не є накладання декількох семантичних традицій вживання терміна "варвар" у "Життєписах філософів" простим збиранням фрагментів робіт різних періодів? Для того, щоб точно відповісти на це питання, слід ознайомитися з роботами сучасників Діогена Лаерція, авторами II-III ст. Це надасть можливість прослідкувати, які тенденції були притаманні для вищезазначеного періоду та чи не є робота Діогена Лаерція виключенням з правила. Ця проблема буде розглядатися у нашому дисертаційному дослідженні та висвітлюватися у наступних статтях.

Список використаних джерел

1. Бузескул В. Введение в историю Греции. Обзор источников и очерк разработки греческой истории в XIX и в начале XX в. / В. Бузескул. – Санкт Петербург: Коло, 2005. – 672 с.
2. Земцова Е. Становление концепции эллинизма и утверждение эллинской идентичности в эпоху архаики и классики / Е. Земцова // Вестник РГУ им. С. А. Есенина. – 2017. – №1(54). – С. 55-63.
3. Козулин В. Варвары Северного Причерноморья в античной традиции (к проблеме образотворчества) / В. Козулин // Известия Алтайского государственного университета. – 1998. – №3. – С. 7-14.
4. Кумінова К. Образи Анахарсіса та Скіла в античній літературі / К. Кумінова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – 2018. – №4(139). – С. 41-45.
5. Лиссарраг Ф. Вино в потоке образов / Ф. Лиссарраг. – Москва: Новое литературное обозрение, 2008. – 176 с.
6. Лосев А. Диоген Лаэртий – историк античной философии / А. Лосев. – Москва: Наука, 1981. – 192 с.
7. Маринович Л. Возникновение и эволюция доктрины превосходства греков над варварами / Л. Маринович // Античная цивилизация и варвары / Отв. ред. Л. Маринович. – Москва: Наука, 2006. – С. 5-30.

8. Синицын А. Греки и монстры: об античной мифологии как занимательной этнографии (эскиз на тему путешествий и открытий) / А. Синицын // Боспорские исследования. – 2015. – 31. – С. 186-213.
9. Ставнюк В. Анахарсис: феномен еллінської культури / В. Ставнюк // Libra. – 2020. – V. – С. 4-14.
10. Суриков И. Античная Греция. Ментальность, религия, культура / И. Суриков. – Москва: Языки славянской культуры, 2015. – 720 с.
11. Штутцингер Д. Чуже й свое / Д. Штутцингер // Історія європейської ментальності. – Львів: Літопис, 2004. – С. 449-463.
12. Dubuisson, M. Barbares et barbarie dans le monde gréco-romain: du concept au slogan / M. Dubuisson // L'Antiquité Classique. – 2001. – T. 70. – Pp. 1-16.
13. Kindstrand, J. Anacharsis. The Legend and the Apoptegmata / J. Kindstrand. – Uppsala: Almqvist&Wiksell, 1981. – 176 p.
14. Mosley, D. J. Greeks, barbarians, language and contact / D. J. Mosley // Ancient Society. – 1971. – Vol. 2 – Pp. 1-6.
15. Romilly, J. de. Les Barbares Dans la Pensée de la Grèce Classique / J. de Romilly // Phoenix. – 1993. – Vol. 47, No. 4 – Pp. 283-292.
16. Vlassopoulos K. The barbarian repertoire in Greek culture / K. Vlassopoulos // ΑΡΙΑΔΗΝ. – 2012. – T. 18. – P. 53-80.

References

1. Buzeskul, V. (2005). *Introduction to the History of Greece. A Review of Sources and an Outline of the Development of Greek History in the 19th and 20th Centuries*. Moscow: Kolo. [in Russian].
2. Zemtsova, E. Greek Identity in the Archaic and Classical periods. *The Bulletin of Ryazan State University named for S. A. Yesenin, History, 1(54)*, 60-64. [in Russian].
3. Kozulin, V. Barbarians of Northern Black Sea region in ancient tradition (to the problem of imaging). *News of the Altai State University, History, 3, 7-14*. [in Russian].
4. Kuminova, K. Images of Anacharsis and Scyles in the ancient literature. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv, History, 4(139)*, 41-45. [in Ukrainian].
5. Lissarag, F. (2008). *Wine in the flow of images*. Moscow: New Literary Review. [in Russian].
6. Losev, A. (1981). *Diogenes Laertius – Historian of Ancient Philosophy*. Moscow: Science. [in Russian].
7. Marinovich, L. Emergence and Evolution of the Doctrine Concerning Superiority of the Greeks over the Barbarians. In L. Marinovich (ed.), *Antique civilization and barbarians*. Moscow: Science. Pp. 5-30. [in Russian].
8. Sinitsyn, A. The Greeks and the monsters: on classical mythology as an amusing ethnic geography (essay about travels and discoveries). *Bosporus Studies, 31*. [in Russian].
9. Stavniuk, V. Anacharsis: a phenomenon of Hellenic culture. *Libra, 5*, 4-14. [in Ukrainian].
10. Surikov, I. (2015). *Antique Greece. Mentality, religion, culture*. Moscow: Languages of Slavic culture. [in Russian].
11. Stuttsinger, D. (2004). *Theirs and Ours*. In P. Dinzelsbacher (ed.), *History of European mentality*. Lviv: Litopys. Pp. 449-463. [in Ukrainian].
12. Dubuisson, M. Barbares et barbarie dans le monde gréco-romain : du concept au slogan. *L'Antiquité Classique, 70*, 1-16.
13. Kindstrand, J. (1981). *Anacharsis. The Legend and the Apoptegmata*. Uppsala: Almqvist&Wiksell.
14. Mosley, D. (1971). Greeks, barbarians, language and contact. *Ancient Society, 2*, 1-6.
15. Romilly, J. de. (1993). Les Barbares Dans la Pensée de la Grèce Classique. *Phoenix, 47 (4)*, 283-292.
16. Vlassopoulos, K. (2012). The barbarian repertoire in Greek culture. *Ariadne, 18*, 53-80.

Надійшла до редколегії 25.05.21

K. Kuminova, PhD Student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE IMAGE OF A BARBARIAN IN "LIVES AND OPINIONS OF EMINENT PHILOSOPHERS" OF DIOGENES LAËRTIUS

The paper considers two worlds – "ours" and "theirs" in the work of Diogenes Laërtius (3rd century AD). He was a biographer of Greek philosophers. The main objective of article is an analysis of the image "the Other" in "Lives and Opinions of Eminent Philosophers". Much attention is given to the historiography of problems of formation of the image of the Barbarian in the ancient literature.

There were several semantic traditions of usage of the term "barbarian" in ancient culture. The Greeks used the term for those who did not speak Greek and who is perceived as primitive. The results show that Diogenes Laërtius used these two semantic traditions to determine "the barbarian".

The researcher analyzed the biographies of philosophers in "Lives and Opinions of Eminent Philosophers". Eight of them had barbaric roots, namely Thales of Miletus, Anacharsis, Pittacus, Cleitomachus, Herillus, Menippus, Arcesilaus and Antisthenes. It has been found that knowledge of the ancient Greek language was a symbol of civilization for Diogenes Laërtius. All these philosophers were a part of the antique culture and civilization. They were not an example of the idealization of barbarians. Diogenes Laërtius used the image of "the Other" as an example of wildness because he considered that the Greek people and culture were superior to all others. However, this author expressed the idea of equality of different peoples

This paper has clearly shown that studying the image of the barbarian has perspectives. We will analyze the work of contemporaries of Diogenes Laërtius in further articles.

Keywords: Diogenes Laërtius, the image of a barbarian, "ours" and "theirs, semantic traditions, ancient literature.